

Historien om Gerda, der ville ud i verden

af Orla Poulsen

Allerede som ganske ung nærrede Thisted-pigen Gerda Marie Andersen et brændende ønske om at komme ud i den store verden og bruge sine evner. Med stor viljestyrke tilegnede hun sig usædvanlige sprogkundskaber, der bl.a. gjorde hende til en efterspurgt medarbejder på danske gesandtskaber i Rusland, Frankrig og USA.

På en af magasinhylderne på Lokalhistorisk Arkiv står en stor arkivkasse blandt hundredevis af andre arkivkasser. Kassen indeholder et arkiv efter Gerda Marie Andersen, født i Thisted i marts 1893. Åbner man kassen, finder man stakkevis af breve og private papirer, som hendes slægtning Jens Ring har samlet, sorteret og ordnet efter type, afsender, modtager og årstal. Et indsamlingsarbejde, der må have stået på gennem mange år. De mange breve, manuskripter og artikler, Gerda Andersen har forfattet, bliver til spor, vi kan følge i et forsøg på at danne os et billede af en Thisted-pige, der på egen hånd drog ud i den store verden og blev der. Og det var der ikke mange kvinder, der gjorde, dengang hun levede.

Kunstmalerens datter

I kassen med papirer finder vi billeder. På et par af de ældste kan vi identificere Gerda sammen med sine forældre og seks søskende. Ligeledes gemmer kassen på et foto af familiens stue. Det er et hjem med klaver. Gerda er angiveligt født på fjerde sal på adressen Ved Havnen i et hus ejet af havnefoged Kløvborg. Familien flyttede senere til Dr. Louisegade, hvor skiltet på døren fortalte, at her boede kunstmaler A.C. Andersen. Og han var ikke en hr. hvem som helst i Thisted for hundrede år siden. Da han på tragisk vis dør efter en operation på Bispebjerg Hospital i 1911, fylder

hans nekrolog det meste af forsiden i den lokale avis. Kunstmaler Andersen var vokset op på Salling og tog studentereksamen fra Viborg Katedralskole. Han blev elev på Kunstakademiet, men afbrød sine studier efter et par år for at blive lærer ved Thisted Realskole, hvor han var ansat til sin død. Det betød i nogen grad et farvel til den kunstneriske løbebane, han som ung havde fulgt. Men malet blev der alligevel. Især i de thylandske kirker, hvor Andersen reproducerede altertavler som gengivelser af kollegaen Carl Blochs religiøse motiver. I nekrologen får Andersen disse ord med på vejen:

»Om hans mere selvstændige Kunst er det ikke let for den Ukyndige at danne sig et Skøn. Dog forekommer det den, der skriver dette, at Akvarellen var hans egentlige Felt, og at han i hvert Fald paa dette Omraade har frembragt noget af det bedste, han har ydet. Redelighed og Samvittighedsfuldhed over for Opgaven er det gennemgaaende Træk i Andersens Billeder, og det var ogsaa disse Egenskaber, der prægede hans Lærergerning. Der var over hans Væsen noget køligt og reserveret og en udpræget Alvor, der gjorde, at de færreste Elever kom ham synderlig nær, men ved sin udprægede Sans for Orden og sin Retfærdighedsfølelse forstod han at indgyde dem en ikke ringe Grad af Agtelse, der medførte, at de omfattede ham med mere end almindelig Kærlighed. Ved Siden af sin egentlige



Foto fra 1904. I midten ses A. Chr. Andersen, 1859-1911 (kunstmaler, hans hustru Hedevig, født Evers, 1859-1930. Omkring dem deres syv børn. Bagerst til venstre: Henny 1887-1921, Axel 1889-1969, Johanne 1888-1980. Fra venstre ved siden af A. Chr.: Gerda 1893-1975. Foran faderen: Fanny 1899-1992. I midten: Ingeborg 1896-1977. Yderst til højre Charles 1895-1965.

Lærergerning, beklædte han i en Aarrække Stillingen som Forstander for den tekniske Skole. Det er imidlertid hverken Kunstneren eller Læreren, men Mennesket Andersen, der vil blive mest savnet i det Samfund, hvor han hørte hjemme. Som Samfundsborger har han øvet sin største Gerning, og som saadan vil han paa flere Omraader efterlade en tom Plads, som det vil være svært at udfylde. Med en dyb og alvorlig kristen Tro forbandt han et varmt og medfølende Hjerter og et aabent Blik for alle de Samfundsopgaver, der tilsigter at hjælpe dem, der bor paa Livets Skyggeside, og en levende Sans for alt det bedste, der var oppe i Tiden ...«

Så mange ord om faderen, færre kan vi finde om moderen Hedevig. Syv børn må have

krævet sin kvinde, og hun er absolut til stede i kassen med papirer, bl.a. som den interesserede første læser af mange af Gerdas breve.

Det er nærliggende at drage den konklusion, at Gerda kommer fra et hjem, hvor kundskaber og socialt engagement har spillet en betydelig rolle. Og Gerda er livet igennem optaget af viden, kultur og retfærdighed, der ligefrem blev grundlaget for hendes karriere, hvis det er det rette ord.

Drømmen om Amerika

Op af kassen fisker vi Gerdas bevis for bestået mellemskoleeksamen. Det er udstedt i 1908. Det er sprogfagene, skrivning og sang, der udløser de højeste karakterer. Karaktererne

i regning, tegning og gymnastik er knap så fremragende, men dog i den gode ende af skalaen. Det år flytter hun sammen med familien til Dr. Louisegade, hvor den 15-årige Gerda har fået eget værelse med egen indgang og elektrisk lys med en »aldeles henrivende udsigt med solskin om dagen og måneskin om natten«. Gerda fortæller sin fætter og fortrolige penneven Johannes, at hun samler på billeder, og at det lykkes hende så småt at skabe sig en lille samling: »Jeg interesserer mig meget for kunst, men det er en dyr sport, så man kan snart få sin køben begrænset, selv om lysten er aldeles stor!« I samme brev til Johannes erklærer hun, at hun gerne vil til København og bo »hvor det ene menneske ikke kender det andet. Jeg hader og gå på gaden her i Thisted, hvor man ikke kan gå et skridt, uden man skal hilse på en eller anden. Men jeg kommer nok ikke derover, for når jeg har taget denne eksamen, er det mit højeste ønske at komme til England og studere sproget. Jeg interesserer mig ikke spor for at komme til at tage en eller anden sværere eksamen herhjemme. Muligvis kan jeg komme til Amerika; men det er jo fremtidsplaner, som det ikke er værd at tænke på foreløbig. Nej, jeg

har altid syntes, at studenter var en underlig samling individer, mest fordi jeg ikke kender nogle fra »today«; men kun gennem ældres beskrivelser med deres opstyltede tale og deres selvbevidsthed som f.eks. »Herrer vi er i åndernes rige, vi er den stamme som evig skal stå«. Og de blomstrende taler, som studenterne i Povl Møllers »En dansk students eventyr» holder, får sommetider én til at tro, at de lider af total sindsforvirring«. Gerda afbryder tankerækken til Johannes med en erklæring om, at hun skal til at skrive en barnlig dansk stil med »Belysningen før og nu« som emne – og som hun bliver nødt til at »lave noget usædvanligt ud af, fordi den er sådan lige hen ad vejen«.

Skoletid

Så sidder man der med Gerdas brev i hånden og undrer sig over, hvad det er for en skole, hun går i! For det fremgår ikke af brevet. Svaret findes i et andet brev til Johannes, hvor Gerda kommer med en lille anmeldelse af »forestillingen«, som hun kalder sin skole: »En udygtig, treven forstander, to meget energiske sproglærerinder og en interesseret dansklærer, det øvrige gråt i gråt; og som råprodukt har de fem unge mennesker, der alle har de ivrigste forsætter om en flot studentereksamen, og som arbejder på det ihærdigste for den«.

Studenterkursus med fem elever i Thisted i 1908? Jo, den er god nok. Igen er det et brev til Johannes, der løser mysteriet. Med Gerdas egne ord: »Her står en stor omvæltning for døren: Bestyreren for gymnasiet er blevet forflyttet til Aalborg og overlader os til en anden. Lærerinden, af hvem alt afhænger (meget egoistisk og lunefuld) siger, at hun hverken har moralsk eller juridisk forpligtelse til at blive. Følgen: fem ulykkelige stakler åndeligt brødløse. Altså enten må jeg måske opgive



Et hjem med klaver! Sådan så der ud i Gerdas barndomshjem.



Gerda sammen med sine søstre: Johanna, Gerda, Henny, Fanny og Ingeborg.

at tage denne studentereksamen eller også skal jeg måske sendes væk til København. Der var det eneste sted, der kunne være tale om at komme hen. Jeg er minsandten overvældet.»

Har katedralskolen i Aalborg haft en afdeling i Thisted? Noget kunne tyde på det. Men hvorfor skulle København være det eneste sted, hvor Gerda kunne få en studentereksamen, som kvinder – i parentes bemærket – først fik adgang til fra 1875? Måske hænger det sammen med, at Gerda i København kunne komme på Frk. Zahles skole, der frem til 1913 var en ren pigeskole. I marts 1909 har Gerda ikke længere betænkeligheder ved at tage »en sværere eksamen«, da hun fortæller Johannes, at »... krisen er overstået. Jeg skal til København efter sommerferien hos frk. Zahle i 2den klasse. Jeg skal bo hos min skolekammerat, som også flytter herover med sin moder. Nå, nu har jeg efterhånden fået dæmpet

gemyttet lidt ned, men i begyndelsen var jeg rent tosset, fordi jeg fik lov til at slippe ud af dette Thisted hul, som jeg ikke kan fordrage. Ikke fordi jeg tror, jeg kommer til at more mig mere i København, men når man en sjælden gang går ud, kan man da i det mindste få noget interessant at høre og se. Jeg kan forsikre dig, at jeg er nær ved at forgå her. De mennesker, jeg omgås med, interesserer jeg mig ikke spor for at tale med. De er så underlige. Mange af dem tænker ikke på andet end at behage »byen«. Er angst for at gøre noget, som muligvis kunne få »byen« til at tale om dem. Fjollereri. Som om de havde nogen offentlig stilling, de skulle værne med hænder og fødder. Det er nok nærmere en hel del »unge herrer« (som de så skønt hedder) i en danseskole, jeg går i. Den 27de skal der være stort afdansningsbal. Det er vældig festligt at se en komité rende rundt som fluer i en flaske og være bange for,

hvad byen siger. Ja sådan er de alle sammen. Den højeste interesse findes hos en, der abonnerer i Statsbiblioteket i Århus og læser Søren Kirkegaard. Det er skam højeste potens.« Teenageren Gerda fordriver ellers ventetiden frem til afrejsen til København med at lave mad – hvilket hun ikke har prøvet før – og sværger, at hun nødvendig vil være en »ung i huset gående pige« – og så holder hun sine kundskaber ved lige ved at læse en del dansk og engelsk litteratur. Navnlig forfatteren Paludan Müller er hun begejstret for.

I korrespondancen i disse år med Johannes sker det, at der udveksles synspunkter om at tage til Amerika, hvor Gerda dog mener, at folk er lige så egoistiske som i Danmark. »Nej, jeg tror absolut, at det, der gør Amerika så tiltrækkende for alle, er at enhver har »an equal chance of life«,« som hun skriver: »Der er jo aldeles ingen rangforordning, så at en adelsmand gælder mere end en arbejdsmand. Det er arbejdet, der bliver respekteret.«

Dollarprinsen

Gerda slap endelig ud af Thisted, og forventningsfuld rapporterer hun fra København: »Nu er jeg blevet indkvarteret herovre både i Frk. Zahles skole og i et forholdsvis snavset pensionat Nørresøgade 27. Jeg har knusende travlt til på mandag med væmmelige matematikopgaver ... (men) jeg morer mig vældigt, når jeg har tid for at lære København at kende, og jeg tænker snart, jeg bliver med på noderne.« Gerda var glad for Frk. Zahles skole. Og Frk. Zahles skole var glad for Gerda. Sproglæreren, cand. phil., som Zahles Paula Leonhard titulerede sig selv, skrev om sin 17-årige elev, at »Frøken Gerda Andersen, som jeg i halvandet år har undervist, dels på hold, dels privat i mit hjem, er en særdeles flink, elskværdig og dannet ung pige. Hendes kundskaber i engelsk er fortrinlige og både er hendes

udtale tilfredsstillende og hendes kendskab til litteratur grundigt og omfattende. I fransk er hun meget flink og ligeledes i historie. Hun er velbegavet og meget samvittighedsfuld og vil sikkert gøre god fyldest i en stilling, hvor hun kan få anvendelse for sine kundskaber«. I skudsmålsbogen blev indført samme år:

Latin: Tilfredsstillende. Arbejder fornøjeligt. O. Jørgensen.

Matematik: Et meget flittig, men har lidt svært ved opgaver. L. Bengtzen.

Engelsk: Flink. J. Jacobsen,

Tysk: Frk. Andersen er godt forberedt og arbejder særdeles samvittighedsfuldt og dygtigt. A. B. Drachmann.

Fransk: Særdeles flink. A. Hertel.



Sådan må Gerda have set ud, da hun begyndte i gymnasiet.

Så kunne det ikke blive meget bedre. Og Gerda erhvervede sig også andre erfaringer, som det fremgår af dette brev til hendes fortrolige penneven Johannes: »Det kedelige, som jeg har haft, drejer sig om en rigtig påtrængende »dollarprins« (Operetten Dollarprinsessen blev uropført i Wien i 1907. Red.), som oven i købet troede, han kunne bestikke mig med sine penge; fy, jeg fik en sådan afsky for ham: Hellere ville jeg gifte mig med en skorstensfejer af kærlighed end med en millionær uden. I det hele taget, kærlighed, det er noget, man skal vogte sig vel for; det er for farligt at omgås. Ja, jeg er 17 (snart atten) men har alligevel lidt erfaring på det område; det havde du måske ikke tænkt dig!« Og det er Gerda, der sætter udråbstegnet.

Endelig ud i verden

Forlovelse og den slags tør Gerda slet ikke tænke på. Hendes hu står på dette tidspunkt mest til lærerindegerningen. Og hun tjener nu sine første penge ved oversættelser til et Indre Missionsk børneblad. Det skulle ikke blive de sidste penge, hun tjente i kraft af sine sprogkundskaber. Men foreløbigt gjorde hun alvor af sine planer om at undervise. Efter gymnasietiden møder vi i oktober 1911 Gerda i rollen som huslærer i Holbæk hos Christian Emil Anker Ammentorp, der fem år tidligere dér var blevet amtmand. I et af de utallige breve til Johannes erklærer hun, at »aldrig har jeg anet, at det kunne være sådan et tålmodighedsarbejde at være lærer. Jeg tror ikke, børnene er ubegavede, men en stor fejl har de, de kan ikke tænke sig om fra næse til mund. Den forrige lærerinde havde de ingen respekt for. Har rakket hende ned og fået medhold af moderen. I går havde jeg en frygtelig scene med den ældste. Hun klagede over sin fransk, jeg hjalp hende så. Faderen hørte det hele. Til sidst smed hun

bogen, og den mindste begyndte at læse. Noget tid efter spørges hun om et eller andet ord, og ungen siger så frygtelig mut og ufor-skammet: »Det ved jeg virkelig ikke«, skønt jeg nylig havde gennemgået det med hende. »Naa, er du ufor-skammet«, siger faderen. Ungen rejser sig med spektakel og hyler ud: Jeg skal også altid misforstås, det er bedre, jeg rejser. Så følger faderen efter hende og giver hende en vældig ørefigen. Hun er fjorten år. Senere gik han ind på hendes værelse, skældte hende huden fuld, stampede i gulvet og sagde, at der ikke var et menneske, der kunne holde ud at være der i huset for hendes skyld. Barnepigen hørte det. Oven på sådan en salut ligger barnet og tuder sig i søvn. Det er jo en frygtelig behandling.« Gerda fungerede som privatlærer nogle år. Men lærerinde blev hun aldrig. Og ud fra papirerne i arkivkassen, kan vi også finde ud af, at hun efter tiden i Holbæk tilbragte en tid i Storbritannien mellem 1913 og 1916. Men hun var også tilbage i Thisted i en periode, hvor hendes fremtid synes noget uafklaret. I et tvetydigt brev til én af fætrene, som hun skrev meget sammen med, antydes det, at hun skal blive hjemme i Thisted. Og tilsyneladende skal hun i huset hos en familie Fogets. Og hun er bange for at miste sin selvstændighed: »For jeg må og vil udvide mig i alle retninger – og hvis jeg kommer til at bo i København – komme sammen med folk, som har mange kundskaber og interesser.« Men hvad der konkret foregår i hendes liv er svært at greje. De tre år i England bliver meget afgangende for hende. I kraft af studier på Laurel Court i Peterborough bliver hun en kvalificeret korrespondent. Men hvordan Gerda fik råd til at studere i Storbritannien fremgår ikke af hendes arkiv. Der findes et lille hint i et brev, hun skriver til sin søster Fanny i 1949. I en kommentar til en nieces store studiegæld, anfører hun: »Så fik jeg mine kundskaber på en

betydelig mere fordelagtig, og faktisk – lærerig – måde.« Hvad det gik ud på, nævnes desværre ikke.

Rejsende på diplomatpas

Så finder vi et andet billede op af kassen af en elegant moderigtigt klædt ung kvinde på 24 år med diplomatpas. Gerda fik ansættelse i Udenrigsministeriet i 1916 og året efter – i maj måned – er hun i embeds medfør på vej til et af verdenshistoriens brændpunkter: Petrograd, Rusland, 1917. Rusland er på randen af sammenbrud som følge af krigen mod Tyskland og indre social uro. Zaren er abdiceret, og magten overtaget af Kerenskij i spidsen for en provisorisk socialistisk – liberal regering. Få dage før Gerda ankommer, er Lenin vendt tilbage til byen for at føre bolsjevikkerne frem til den endelige overtagelse af magten i oktober.

Gerda fra Thisted skal arbejde som ekspeditionssekretær ved det danske gesandtskab. Sammen med en veninde bliver hun straks efter ankomsten midlertidigt indlogeret i et pensionat i et hus med 200 lejligheder. Indkvarteringsforholdene – med en stab af tjenestefolk – imponerer hende. Hendes værelse er meget stort og komfortabelt, hvilket står i stærk kontrast til, at man kun kan få rugbrød og meget lidt sukker, og folk står i kø i mange timer blot for at få lidt. Her er masser af mennesker, soldaterne hænger som bylter uden på sporvognene, der er tæt pakket med passagerer. »Her er dimensioner, som trods alle danske begreber,« skriver Gerda til sin mor hjemme i Thisted. For nu er det hende, Gerda skriver til, efter at fætrene har stiftet familie.

Netop ankommet glæder Gerda sig til at komme i gang med arbejdet: »Det lader til, at jeg bliver ansat til at arbejde direkte under baronen, legationssekretæren og en assistent fra Udenrigsministeriet.«

Snart får hjemmet i Thisted mere nyt: – Gerda flytter sammen med en kollega ind i en stor lejlighed udstyret med bad og flygel i den bygning, hvor gesandtskabet også ligger. Men virkeligheden lever desværre ikke helt op til hendes forventninger: »Arbejdet keder mig ganske utroligt. Noget så ensformigt har jeg aldrig kunnet forestille mig – og man er heller ikke videre hurtig eller energisk her,« skriver hun i et brev. Hun har ondt af »de stakkels krigs- og civilfanger« – hvem det så end er. »Tænk, de har kun 10 rubler månedlig at leve for – og vi kan næppe klare os med 300! Forholdene er ubegribelige. Soldaterne spiller jo herrer for tiden, ligeså arbejderne.



Gerda blev af amerikanske aviser karakteriseret som en skønhed, da hun ankom til den danske legation i Washington i 1919 – 26 år gammel.

Jeg var sammen med en dame, på hvis kontor arbejderne var styrtet op og havde forlangt årsregnskaberne på bordet, så de kunne se, hvor meget udbytte, der havde været, så skulle det nemlig deles lige. Damen måtte sidde lørdag nat og hele søndagen for at få det i orden, og så bagefter strejkede alle arbejderne. I en bank har personalet fået lønningerne sat op til det dobbelte; nu forlanger de 100 % til, og så strejker de ovenikøbet. I dag besøgte frk. Ascel-H. en ven, som sad ganske alene i udstrakte kontorer – alle folkene var gået. De ville have ret til at bestemme, hvem chefen antog, når der skulle ny folk til! Osv. Osv. Helt utrolige forhold for os danske. I forretningerne gider de næppe ekspedere kunderne; og mange lukker kl. 3-4 stk.« Under flytningen fra pensionatet til gesandtskabet fortæller Gerda, at hun var ved at blive bestjålet af 10 soldater, som droskekusken var i ledtog med. »Russerne irriterer mig, må jeg sige – de er så snavsede og upraktiske.« Og medens dette foregår i gaderne, tager Gerda Andersen på visitter hos borgerskabet i Petrograd, hvor der bliver spillet 8-hændigt på husets to flygler. »Jeg glæder mig meget til at komme der igen, men rige folk er ikke velanskrevne,« skriver hun.

Petrograd 1918

Der findes desværre ikke breve fra Gerdas hånd fra efteråret 1917, da bolsjevikkerne overtager magten i Rusland. Men i februar 1918, medens Rusland stadig er i krig med tyskerne, modtager hendes mor i Thisted et seks sider langt maskinskrevet brev om situationen i Petrograd, hvor hendes datter befinder sig midt i de verdenshistoriske begivenheder – og det er ikke pæne ord, der lyder om russerne, som hun bor iblandt: »Russerne er svage og dumme og dyriske og brutale, når de kommer flokkevis. De er lige

som vilde dyr, der kun tør angribe i flok. Der er også et gammelt russisk ord, der siger: En russer – harmløs, 2 russere – fulde, 3 russere – vilde dyr. Men det som bourgeoisiet nu gennemgår, er så forfærdeligt et martyrium, hungersnøden er grufuld nu, og det er alle vore omgivelser, der lider under den. Min lærerinde, og de andres lærerinder (Gerda og hendes kolleger blev undervist i russisk. Red.), alle de russiske kontordamer osv. Hver dag strømmer det ind med fine, fornemme damer, som måske endnu har et par diamanter imellem sig og den yderste nød. De vil alle have plads; her er det en godsejerdatter, hvis familie er blevet myrdet, hun kan naturligvis perfekt fransk, meget lidt tysk og slet ikke skrive på maskine; men hun slider i det uden at kny, og snart er hun vældig flink; det får hun så 300 rubler for om måneden; det er da altid til lidt brød, hvis man kan få det. Hist er det en gammel gift dame, hvis mand er uden beskæftigelse, måske har han været pensioneret, men da al pension er ophævet, kan du nok forstå, at det er en mægtig procentdel af folk, som må dø af sult. Eller en ung officersfrue af det fineste selskab: Hendes mand er



Pasbillede 1919.

enten myrdet eller fuldstændig uden beskæftigelse. Det er underligt at gå på Newski og se på aviskonerne! Det er damer, fine kultiverede damer.... Det er sandelig underligt at gå igennem vore kontorer; nu er der ca. 100 mennesker beskæftiget her.«

Opholdet i den russiske hovedstad varede godt et års tid, hvorefter Gerda vendte hjem til København til andre opgaver. Femten år senere – i 1932 – havde Gerda tilsyneladende glemt, hvad hun havde oplevet. I et interview i Ekstra Bladet fremhæver hun tiden i Petrograd »som noget af det bedste, jeg har været med til«. Oplevelsen af russerne er også blevet stærkt revideret: »Den kunstneriske atmosfære, som i Rusland overalt slog en i møde, i operaen, musik, dans. Det var uforglemmeligt og uforligneligt. Alt andet blegner ved siden af den kunst, russerne ligefrem udånder, deres kunst er en del af dem selv. Jeg prøvede også på at komme en tur til Moskva, men efter at have tilbragt adskillige timer på banegården, hvor en hel hær af mennesker havde lejret sig, indså mine kammerater og jeg, at selv om vi havde billet, så ville vi aldrig nå videre. Så gik vi hjem og spiste os for en gangs skyld mæt i den medbragte mad, som skulle have holdt os gående undervejs.« Da Første Verdenskrig endte i november 1918, fortsatte Gerda sin karriere i diplomati – men nu på den anden side af Atlanten – ved gesandtskabet i Washington. I kassen på arkivet finder vi en lille konvolut med guldne klip fra amerikanske aviser, for Gerdas ankomst til den amerikanske hovedstad var en nyhed. I artiklerne fremhæves hendes usædvanlige skønhed. »Danish Beauty is here to become Aide to Embassy« – hed det i en overskrift. Hendes udnævnelse til medarbejder på ambassaden bliver af den amerikanske avis betragtet som et bevis på ligestillingens fremgang i de skandinaviske lande, og – hed det videre i artiklen – »Årsagen til hendes

udnævnelse er også, at hun taler fem sprog, spiller glimrende klaver og er den mest populære pige i det danske diplomatiske korps!«

Den ideale sekretær

Tre år bliver Gerda i Washington, hvor hun dog aldrig kom til at føle sig godt tilpas. »Det meste af tiden kedede jeg mig inderligt,« sagde hun. I 1921 vendte hun tilbage til København og fortsatte sin karriere med opgaver for Udenrigsministeriet. I en periode frem til 1924 arbejdede hun som personlig sekretær for en kontorchef i Udenrigsministeriet, og hun fulgte med ham som sekretær, da han blev administrerende direktør i A/S Externa – et midlertidigt selskab, der kun eksisterede de par år. Hvad selskabet og hun beskæftigede sig med står foreløbigt hen i det uvisse. I kraft af sine enestående kundskaber erhvervede Gerda et ry »sprogeniet – den ideale sekretær«. Ifølge en senere erindring var hun led og ked af dette ry: »Jeg følte mig som en skakbrik, andre flytter med ganske efter behag. Selv havde jeg aldrig noget større med disse flytninger at gøre.«

Gerda, der som meget ung havde erklæret, »jeg må og vil udvide mig i alle retninger«, brændte som 31-årig alle broer bag sig, da hun brød op fra København og rejste til Paris, hvor hun havde sin hovedbase de efterfølgende 15 år, blandt andet for at dyrke sin passion for opera, musik og kunst. Hun har skabt sig et stort netværk af kontakter, der i den første tid i Frankrig gør det muligt for hende at opretholde livet som freelance skribent og oversætter. Sammen med en veninde tilbringer hun et halvt år i en lille landsby syd for Tunis og sælger artikler til ugebladet »Hjemmet« med livfulde skildringer af livet i det fjerne land. En smagsprøve kommer her fra en forsideartikel fra 1927: »I et Harem – der hvor peberet gror. Med

dette livfulde rejsebrev debuterer en ny forfatterinde, Frk. Gerda M. Andersen, der skildrer Peberets land og sit besøg i et tunesisk harem.« Mere eksotisk kunne det ikke blive – man skal ikke langt ned i artiklen før sætningen »Nordtunis er som rammen om et Tusind og én nats eventyr« – dukker op: »Hele tiden har man indtrykket af fugle, guldfugle i bur – de kvidrer sødt og ler i trillende kaskader, de pudser deres brogede fjer og hakker vel også lidt på hinanden en gang imellem; men det ser vi ikke. Lidt efter kommer en tredje ung kvinde ind, der ikke var så rigt udstyret som de to andre. Hun var, ligesom den første smukke unge kvinde vi så, kun medhustru. Enhver god muselmand har ret til at have fire hustruer« Og Gerda Andersen fortsætter: »De er glade og lykkelige i deres trygge tilværelse indenfor hjemmets fire vægge – de elsker mand og børn og holder ubetinget på Islams forskrifter. Hvis de kendte vort liv, vilde de kun beklage os, der må tjene penge selv og ikke er beskyttet af den stærke, alvidende mand.« Interessant betragtning at læse i en nutid, hvor kulturmødet med den arabiske verden er præget af noget mindre tolerance. Det bliver til flere beretninger fra den eksotiske arabiske verden, som f.eks.: »Sekten der spiser skorpioner og slanger«. Den unge forfatterinde Gerda M. Andersen skildrer fra et besøg i Tunis den muhamedanske sekt Aissaouna, hvis fanatiske tilhængere jager sabler i sig, spiser glasskår og skorpioner og kaster sig på kaktustorne – uden tilsyneladende at tage skade af det.«

Amerikanske forbindelser

Diplomatiets bonede gulve blev snart igen Gerdas arbejdsplads. Denne gang med en international arbejdsgiver. I 1929 blev den amerikanske jurist og forretningsmand Owen D. Young formand for en ekspertkommission,



Pasbillede 1939.

der skulle udarbejde en plan for afviklingen af Tysklands betaling af krigsskadeerstatninger efter Første Verdenskrig. Ifølge den såkaldte Youngplan skulle Tyskland betale i fremmed valuta til den dertil etablerede Bank of International Settlements i Basel i Schweiz. Gerda Andersen blev Youngkommissionens sekretær i det halve år, den fungerede. Hendes arbejde bestod blandt andet i at assistere amerikanske professorer i deres historiske undersøgelser og levere daglige opsummeringer på engelsk af nyhederne i den tyske presse.

»Bagefter tilbød man mig en stilling i »Den Internationale Bank« i Basel, men – kender De Basel, en dødkedelig by, hvor rige schweizere lever et fornemt tilbagetrukkent liv – nej, det var ikke noget for mig,« erklærede Gerda i Ekstra Bladet i 1932, hvor hun var i fuld gang med jobbet som sekretær, tolk og oversætter – eller hvad man nu skal kalde det – for den europæiske mission af Library of Congress. Hun arbejdede meget tæt sammen med den amerikanske professor og forfatter W. C. Ford og tog sammen med ham rundt i Europa. Sidst i 1920erne havde den amerikanske milliardær

og mæcen, John D. Rockefeller Jr., finansieret et projekt, der bestod i at gennemsøge europæiske biblioteker og arkiver for at opdage ting, der havde med Amerikas historie at gøre og finde oplysninger om de første mennesker i hvert enkelt land, der emigrerede til den nye verden. Dette arbejde blev foretaget af et netværk af eksperter, der sendte resultaterne af deres undersøgelser til et hovedkontor i Paris, hvor Gerda sammen med direktøren for det hele arbejdede videre med materialet. I kassen med Gerdas papirer finder vi et af W.C. Fords makulerede pas sammen med en række vidnesbyrd om et tæt personligt forhold mellem de to, der i lange perioder også boede sammen i Paris op gennem 1930'erne.

Ind imellem disse gøremål vikarierer Gerda på den danske legation i Paris – og fra 1934 og indtil ni dage før tyskerne rykker ind i Paris i 1940 – bestrider hun nu i en moden alder en fast stilling ved legationen blandt andet som arkivar og regnskabschef. I et år eller to studerer hun også på Ecole d.Hautes Etudes de Loi Internationales, dog uden af få en eksamen.

Arbejdsår i Paris

I 1949 reflekterer Gerda i et brev til sin søster Fanny over, hvad der egentlig skete under hendes ophold i Frankrig i 1930'erne. Brevet giver indtryk af en frustration over manglende anerkendelse af hende – ikke mindst af hendes chef legationsråd Seedorff, som hun havde en batalje med omkring et kontor. Igen får Gerda ordet: »Faktum var, at Seedorff misundte mig det udmærkede kontor, jeg sad i som arkivar --- det eneste med et grønt træ udenfor og med sol. Han kunne heller ikke lide, at jeg vidste besked med en hel del ting; han holdt af dem, der krøb for ham. En skønne dag meddelte han så, at jeg ikke længere skulle være arkivar, men kun passe

regnskabet, og at arkivet skulle flyttes ud af det gode rum over i et mindre kontor, nemlig det kontor Seedorff selv sad i, og som på ingen måde egnede sig til arkiv. Der var overhovedet ikke plads heller i det arkiv, jeg havde – pladsmangelen havde i flere år været meget alvorlig, ja næsten uudholdelig, og i et arkiv gør det jo arbejdet langt mere indviklet og irriterende. Jeg havde imidlertid perfekt orden i mine sager, og der er aldrig nogen, der har ventet på at få en sag, når de kom og forlangte den. (Det kan måske mere dig at høre, at da jeg var i Paris i 1947 og aflagde besøg hos legationen i forskellig anledning, blev jeg tilfældigvis præsenteret for den chargé d'affaires, der kommanderede i 1947 – han stod i arkivet, og da han hørte mit navn, sagde han: »Aah, Dem kender jeg sandelig godt. De har et stort ry. Hos Dem fik man altid ekspedit service.« Og den dame, der da havde arkivet, og som kun havde dét – (ikke også de kedelige, indviklede regnskaber, som jeg også sad med plus, at jeg i halvandet år arbejdede med at gennemgå de gamle arkiver helt tilbage fra 1870, som lå nede i et koldt staldkammer i



Pasbillede 1942.

legationens gård, hvor skidtet hobede sig op, så jeg bogstavelig talt indåndede mæg i to-tre timer hver eftermiddag – idet jeg gennemlæste og ordnede disse titusinder af sager og lavede register over dem til hjemsendelse til Rigsarkivet) den dame, frk. Thybjerg, sagde: »Ja, jeg hører aldrig om andet end om den dygtige frk. Gerda Andersen ...« (hvad jeg godt kan forstå må have irriteret hende.) Du ser altså, at jeg har fået al den oprejsning, jeg har behov – hvis jeg havde nogen behov, for det hele dér var mig jo sådan en plage – og Seedorffs dumme opførsel, der faktisk kun kom til at gå ud over ham selv i det lange løb, idet han ansatte en komplet uvidende person, en frk. Skovgaard, til at lave arkivet (det var for resten ham, der udtalte de bevingede ord: »Jeg ønsker ikke, at nogen dame skal tænke! Og endnu mindre tænke selvstændigt! – der har du ham i en nøddeskal.) blev mig kun til gavn... Og han (Seedorff) har senere måttet give en officiel undskyldning i indberetning til Udenrigsministeriet, fordi han havde taget den uvidende frk. S. til arkivar i stedet for mig.«

Som nævnt forlader Gerda Frankrig og rejser til USA få dage, før tyskerne rykker ind.



Pasbillede 1952.

Afrejsen foregår så hurtigt, at hun efterlader sig både ejendele og penge. Konkret hvad der er foregået, ved vi ikke. Men vi har udsagn på, at hun efter krigen fik eftersendt, hvad hun havde forladt.

»Kulturambassadør« i USA

I krigsårene optræder Gerda Andersen som en særdeles velinformeret og dygtig formidler af danske synspunkter på radiostationer i USA, hvor hun bl.a. holdt radioforedrag. Hun tog i 1942 fat om det prekære spørgsmål – set fra et amerikansk synspunkt – om, hvorfor Danmark ikke havde forsvaret sig bedre mod tyskerne og henviser begavet til den radikale udenrigsminister P. Munchs synspunkter på afrustning, der prægede den danske udenrigspolitik fra 1933. Og allerede her i 1942 har foredragsholderen tjek på stort og småt, der var sket i Danmark siden 1940 – og som kunne tolkes som dansk modstand. Senere – i september 1943 – kommenterer Gerda Andersen »Augustoprøret« og den danske regerings opgivelse af samarbejdspolitikken med tyskerne i 1943 i et radioforedrag på fransk og engelsk med overskriften: *What Denmark is Fighting for – Today and Tomorrow: It is a strange fact in the burning and bloody TODAY, that what shocked the Danes more than looting, or any indignity inflicted upon them by the German aggressors was the demand made on august 4, 1943 that they hand over saboteurs to be tried by German military courts, which would mean death. Justice and fair trail by equals is the ancient basis of Danish law. The idea of bowing to arbitrary and ruthless »German Justice« by handing over Danes cause the King and the Government to reject the Nazi order with a ringing »NO«.*

(Det kæmper Danmark for – i dag og i morgen. Det er et mærkeligt faktum i den brændende og blodige nutid, at hvad der chokerede



Pasbillede 1963.

danskerne mere end plyndring – eller en hvilken som helst anden krænkelse begået af de tyske aggressorer – var det tyske krav den 4. august 1943 om at overdrage sabotører til tysk rettergang – hvilket var ensbetydende med døden. Retfærdighed og fair rettergang for alle er det ældgamle fundament under dansk retspraksis. Forestillingen om at bøje sig for en tilfældig og grusom tysk rettergang ved at udlevere danskere til tyske domstole, fik Kongen og hans Regering til at erklære et rungende nej til de tyske krav.)

Radioforedragene holdt Gerda i sin egen-skab af medarbejder ved OWI (Office of War Information), hvor hun var tekstforfatter. Da hun fratrådte i november 1945, skrev hendes chef Henry van Scofield, der var leder af den skandinaviske sektion: »Når du i dag lægger pennen fra dig, kan du gøre det med den store tilfredsstillelse, at du har været en af hovedårsagerne til den succes, som det danske kontor opnåede«. Ifølge en anbefaling fra den danske ambassade i Washington, dateret til 1946 var

Gerda meget bekendt af den danske delegation og det tilkendegives, at hun havde ydet et stort arbejde som vicedirektør i den danske informationstjeneste i New York.

Gerda lagde ikke pennen fra sig. Tværtimod. Hun bliver i USA og udvikler sin skribent- og foredragsvirksomhed som en slags kulturambassadør for Danmark – og leverer i de følgende årtier en lang række artikler om dansk historie og dansk politik til f.eks. *The Book Of Knowledge Annual*, udgivet af *The Grolier Society*. Hun er også med, da det store amerikanske magasin *Readers Digest* (*Det Bedste*) går i gang med at forberede en dansk udgave.

Og her lukker vi arkivkassen, der rummer meget mere om Gerdas eventyrlige, men måske også lidt ensomme liv i den store verden. Papirerne er også en kilde til historien om en markant familie i Thisted. Gerdas slægtning, Jens Ring, som har doneret kassen med papirer til arkivet har siden bemærket: »Gerda var jo »blot« et af syv børn, hvis forældre var »upstanding citizens« i Thisted i slutningen af det 19. århundrede.«

Det lykkes virkelig for kunstmaler Andersens datter – »at slippe ud af dette Thisted hul, som jeg ikke kan fordrage« og det må være skæbnens ironi, at hendes åndelige urne – arkivkassen – har fået sig en plads i byens arkiv.

Gerda Marie Andersen dør 83 år gammel i 1975. De sidste år af sit liv boede hun i en lejlighed tæt ved Sølvtorvet i København.

Orla Poulsen

Født 1953. Gymnasielektor samt arkivar ved Thisted Lokalhistoriske Arkiv. Forfatter til lokalhistoriske bøger.